MENDE BATETAKO KRONOLOGIA (1491-1591)

Historian zehar gertakari erakargarririk aberatsenak biltzen dituen mendeetarikoa, ia-ia XVI. mende osoa dugu; idazle eta santu ospetsuak, erreforma eta kultur mugimenduak, erlijio zein politika alorrean irakidura izugarria izandako mendea.

Gure kronologia Loiolako Inazioren jaiotze-urtean, 1491.ean, hasten da eta Joan Gurutzekoaren heriotz-urtean, 1591.ean, bukatzen.

Hemen, bien bizitzako unerik garrantzitsuenak, erlijio, politika, gizarte eta kultura alorretako beste zenbait gertakari nabarmenekin nahasian bat eginik datozela agertuko dira; eta, batez ere Europakoak diren gertakarien artean, Euskal Herrikoak barnesartzen ditugu.

Kronologia xume hau egiteko jarraiko liburu ezagunok (KURT M. JUNG, *Weltgeschichte in einem Griff*. Berlin 1979, 1288 orr.; *Crónica de la humanidad*. Barcelona 1987, 1184 orr.; *Crónica de España*, Barcelona 1988. 1.tomoa; GERTRAUDE WILHELM, *Hermes Hand Lexikon. Synchronopse der Weltliteratur*, Düsseldorf 1983, 288 orr.; *L'Histoire et ses méthodes*. (Encyclopédie de la Pléiade), Bruges 1961, 1774 orr.; BERNARDINO LLORCA, *Atlas y cuadros sincrónicos de historia eclesiástica*. Barcelona... 1950) eta San Inaziori (adibidez: Ig.Iparragirre: *Obras Completas de San Ignacio de Loyola. Edición manual*. Madrid 1963. BAC 86 ...) zein Joan Gurutzeko doneari buruzko beste zenbait liburu etab... erabilli ditugu.

JULEN URKIZA - ANA URKIZA
Zornotza-Larrea - Ondarroa

	INAZIO	ELIZA
1491	Hamairugarren semea izengo zen Inazio urrian jaio Loiolako Dorre-etxean (Azpeitia-Gipuzkoa). 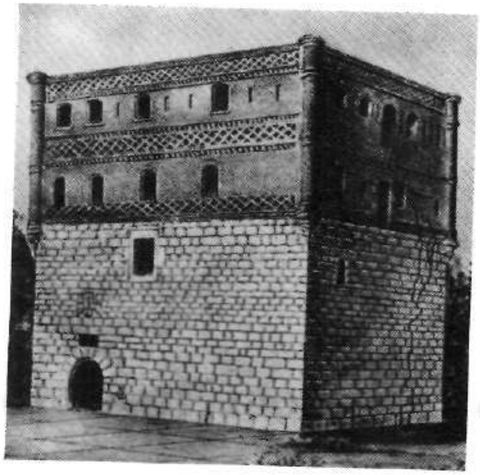	Cesare Borgia, Iruñeko gotzain (1491-1492). Nafarroako erregeek izendapenaren aurka gora jo zuten. Ez zuen aginpidea hartu.
1492		Antoniotto Gentil Pallavicini, Iruñeko gotzain (1492-1507). Martin de Azpilkuetaren jaiotza Alejandro VI.a (1492-1503).
1493		Cesare Borgia kardinala izendatua (1495-1504).

HISTOR-: Gizart-polit.	ARTEA	KULTURA, literat...
Juduak kristau bihurtzera edo erreinutik alde egitera behartzen zituen agindua aldarrikatu Errege Katolikoek.		A. Poliziano (1454-1494): *Orfeo*.
 Espainiako erreinua islamiarren menpetik askatzeari amaiera eman zion Granada hartzea. Kolon-ek (X-12an) Amerika aurkitu.	S. Marie delle Grazie Milano-n. 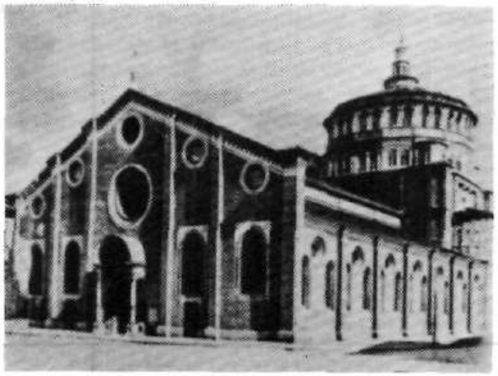	E.A. de Nebrija (1449-1522): *Gramática castellana*.
1493-1496: Kolon-en bigarren bidaia. Inka Huayna Kapak'ek (1493-1527) erreinua bere seme bien artean banatu. Banaketa honek Peru konkistatzeko erraztasuna eman zion Pizarro-ri. Ameriketako Lurralde aurkitu berriak Espainia eta Portugalen artean banatzen zuen Alelandro VI.aren «Inter caeterae divinae» bula. Errege Katolikoek, «Treviño-ko kontea» titulua eman Antonio de Manrique-ri. Naiara-ko konteek Treviño Gaztelaren alde edukiko zuten beti.		

	INAZIO	ELIZA
1494		Jaime de Siera, Kalagorriko gotzain (1494-1499).
1495		Jean III de la Barrière, Baionako gotzain (1495-1504). Apaizteriaren erreformarako Tours-eko bilera.
1496		

HISTOR-: Gizart-polit.	ARTEA	KULTURA, literat...
		Pico de la Mirandola (1463-1494). Fr. Rabelais-en jaiotza († 1533). S. Brant: *Das Narrenschif.*
Cisneros-ek erreforma egin Espainian.	 Leonardo da Vinci-ren «Azken afaria» (1495-1498).	
Alejandro VI.ak «Maiestate katolikoa» titulua eman Fernando eta Isabel-i.		G. Savonarola-k Boccaccio eta Petrarca-ren liburuak sutan erre.

	INAZIO	ELIZA
1497		G. Savonarola Aita Santuaren aurka jaiki.
1498		G. Savonarola eskomikatu, kondenatu, urkatu eta sutan errea.
1499		Iruñeko elizbarrutiko sinodoa (gotzain: A. Gentil Pallavicini): bertako konstituzioak 1501.ean argitaratu ziren.

HISTOR-: Gizart-polit.	ARTEA	KULTURA, literat...
Vasko de Gama-k «Itxaropen Oneko» burua iraganez Indiara eginiko bidaia.		Philipp Melanchton (1497-1560).
Kolon-en hirugarren bidaia. Frantziako Louis XII.a (1498-1515).	 Apokalipsiko lau zaldunak (Albert Dürer-en xilografia).	Frantziako Louis.ak Pavia-ko bibliotekako eskuskribuen bilduma bat eraman Blois-era. Erret bibliotekako lehen oinarria.
Amerigo Vespucci-k, Hego Ameriketako ipar-ekialdeko itsasertza arakatu. Lehen kontakizunak eta mapak aurkeztu zituen Europan.	 Michelangelo-ren *Pietà*.	 ¶ Tragicomedia d Calisto y Melibea. Enla qual se contiene de mas de su agradable y dulce estilo: muchas sentencias philosophales: y auisos muy necessarios para mancebos: mostrando les los engaños q estan encerrados en seruientes y alcahuetas. Fernando de Rojas-ek *Tragicomedia de Calisto y Melibea (La Celestina)* idatzi (1491).

	INAZIO	ELIZA
1500		*Corpus Iuris Canonici.* Indiako lehen martiriak.
1501		
1502		Frantziskotarrek beren Ameriketako lehen komentua eraiki, Concepción de la Vega izeneko Dominikar Herrialdean.

HISTOR-: Gizart-polit.	ARTEA	KULTURA, literat...
Pedro Alvarez Cabral, Afrikatik Indiarako bidea belauntziz egiten hasi eta Brasil-era heldu. Sorginkeria gunea Anboton (Durango).	Kolorerik gabeko beiraren fabrikazioa Murano-n.	
Frantziako Louis XIII.ak eta Fernando Katolikoak Napoles-eko erreinua konkistatu.		
Kolon-en laugarren bidaia Ameriketara.		

	INAZIO	ELIZA
1503		Pio III.a (1503). Julio II.a (1503-1513). Fadrique de Portugal, Kalagorriko gotzain (1503-1508). Julio II a (Rafael-ek egina).
1504		Beltrand I. Lahet, Baionako gotzain (1504-1519).
1505		Cisneros-ek klaustro erreformari hasiera eman.

HISTOR-: Gizart-polit. | ARTEA | KULTURA, literat...

Isabel Katolikoak agindua eman Kolonietako bizilagunei nolako tratua eman behar zitzaien adierazi: «...que nadie... debe atreverse a apresar a alguno de los indios... Nosotros, para causarles beneficio, les hemos hecho quitar de estas gentes y ponerles en completa libertad. Después de todos estos sucesos, y para convencer más aún a los indios y animarles a ser cristianos, hemos enviado...».

Mona Lisa, Leonardo da Vinci-ren «La Gioconda» (c. 1503).

Erasmus v.Rotterdam: *Enchiridion militis Christiani*.

Julio II.ak arteak bultzatu eta Michelangelo-ri laguntza eman.

Nostradamus (Michel de Notre-Dame) (1503-1566).

Garcilaso de la Vega (1503-1536).

† Isabel Katolikoa.

Amerigo Vespucci-ren kontakizunak argitaratu († 1512). Liburu honetan, aurkituriko lurrek kontinente bakar bat osotzen zutela azaltzen zuen: hori zela eta jarri omen zion M. Waldseemüller-en mapamundian agertzen den bezala «Amerika» izena.

Michelangelo-ren *Dabid*.

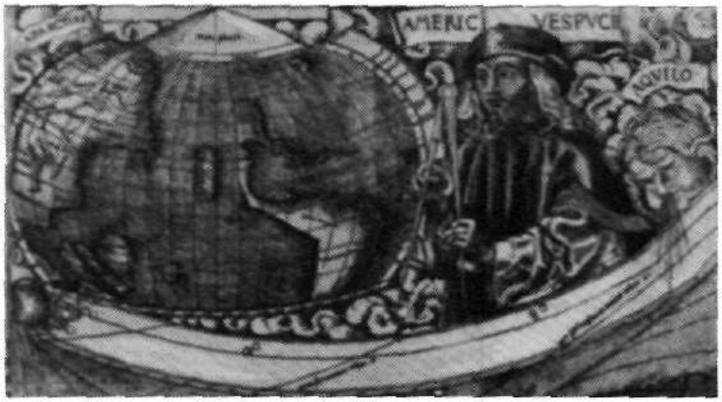

Peter Henlein-ek patrikan erabiltzeko ordularia asmatu Nürnbergen.

	INAZIO	ELIZA
1506	*Arevalo-ra (Avila) Fernando Katolikoaren Kontalari Nagusia* zen Juan Velázquez de Cuellar jaunaren morroi gisa.	Xabierko Frantzisko donearen jaiotza.
1507		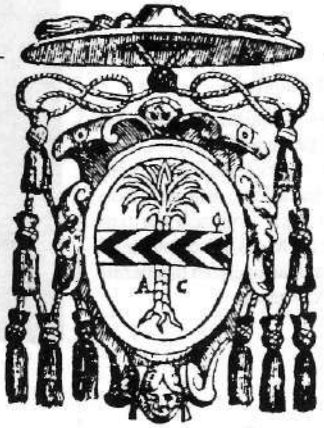 Fazio Santori, Iruñeko gotzain (1507-1510).
1508		Espainiako erregeari elizak, batez ere Ameriketan, ereikitzeko eta antolatzeko baimena ematen zion Juan II.aren «Universae ecclesiae regni» bula.

HISTOR-:Gizart-polit.	ARTEA	KULTURA, literat...
Felipe «Ederra» hil zenean, Cisneros-ek hartu erretortasuna.	*Julio II.ak S. Pedro elizako lehen harria* jarri eta eraiketa lanak Bramante-ren esku utzi. Erroman, Greziako artearen berraurkikuntzaren ezaugarri zen Laocoonte-ren aurkikuntza.	
Cesare Borgia (1475-1507) gerlan hil Bianan (Nafarroa), Nafarroako errege zen bere ezkonanaiaren zerbitzuan. Sorginkeria gunea Nafarroan.	Raffaelo: Familia Donea	
Izurriteak eta jarraian krisialdi ekonomiko orokorra. Prezioen gorakada.	Julio II.ak «Capera Sixtina» deritzaneko gangaren apainketa Michelangelo-ren esku utzi. Capera Sixtina (1508-1512).	García Ordóñez Montalvo: *Amadís de Gaula*. Cisneros-ek Alkalako Unibertsitatea sortu.

	INAZIO	ELIZA
1509		
1510		Amaneo de Labrit, Iruñeko gotzain (1510-1520).
1511		

HISTOR-: Gizart-polit.	ARTEA	KULTURA, literat...
Sevilla: Indietako Kontseiluaren sorrera. Erresuma Batuko Enrike VIII.a (1509-1547).	Julio II.ak Vatikano-ko egoitzat apaintzeko Rafaeli ardura eman. Stanza della Segnatura (1511.an bukatua).	Lefèvre d'Etaples: *Quintuplex psalterium*.
Sevilla: Kontratazio Etxeak Afrikako esklabuak Ameriketara eramatea onartu.	† Sandro Botticelli (1445-1510). 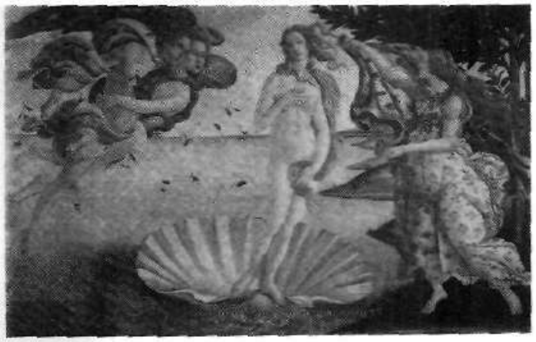 Botticelli-ren «Venus-en sorrera».	
Frantziako Louis XII.aren aurka Julio II.ak Aragoi eta Veneziako Fernandorekin eginiko Liga Santua. Bilboko portuaren aberastasuna Kontsuletxe propioaren sorreraren bidez handitua. Erregearen aurrean Indiarren defendatzaile zen A. Montesinos, *Informatio iuridica in Indonorum defensionem* deituaren egile.		P. Gringore: *Jeu du prince des sots et de la mère sotte*. Erasmus: *Erotasunaren goraipamena*. Erasmus

	INAZIO	ELIZA
1512		1512-1517: Letran-eko 5.Kontzilioa: Kontzilioak Aita Santuaren gainetik nagusigoa zuela defendatzen zuen doktrina arbuiatu zuena. Erromako kuria eta apaizteria erreformatzeko saioak. Aita Santuaren hautaketetako simoniaren gaitsezpena. Sermoigintzari eta liburuen inprimaketari buruzko legegintza.
1513		Leon X.a (1513-1521).
1514		

HISTOR-: *Gizart-polit.*	ARTEA	KULTURA, literat...
Gaztelako koroa Alva-ko dukearen bidez, bidegabekeria osoz erasotu ondoren, Nafarroako erreinuaren jabe egin. Nafarroan Inkisizioa ezartzea. Domingo de Salazar, misiolari eta Amerikar indiarren defendatzaile izan zenaren jaiotza (1512-1594). Zuberoa Frantziako koroaren *menpe jarria*.		
Nuñez de Balboa-k Pazifikoa aurkitu.	 Rafaelen *Madonna* (Sixtina).	Platon-en lanen «printze» deritzan argitalpena. Maquiavelo-ren «Il principe».

	INAZIO	ELIZA
1515	Bere aurkako prozesuan astuntzat jo zen lege-haustea egin zuen Azpeitin.	Martxoak 28: Sta. Teresaren jaiotza Avilan. Barkazio bula «S. Pedrorentzat». Juan Castellanos de Villalva, Kalagorriko gotzain (1515-1522).
1516		
1517	Nafarroako errege zen Antonio Manrike-ren zerbitzupean haundiki gisa.	Letran-eko V.Kontzilioaren bukaera. Martin Luther-ek, Wittenberg-eko gazteluko elizako atean, Aita Santuaren bulen aurkako bere 95 tesiak jarri.

HISTOR-: Gizart-polit.	ARTEA	KULTURA, literat...
† Fernando Katolikoa. Frantziako Frantzisko I.a (1515-1547).	Michelangelo: Moises (1513-1516) 	 *Till Eulenspiegel.*
Cisneros-ek beltzak Ameriketara eramatea debekatu. Karlos I.a (V.a) (1516-1556).		Erasmus-ek Testamentu Berria gerkeratik latinera itzuli. T. Morus: *Utopia*.
Hernan Cortes-ek Mexiko-ren konkistari hasiera eman. † Fr. Jiménez de Cisneros.		 Alcala-ko *Biblia Poliglota*.

INAZIO | ELIZA

1518 LOYOLA - AREVALO - NAJERA - 1520-arte.

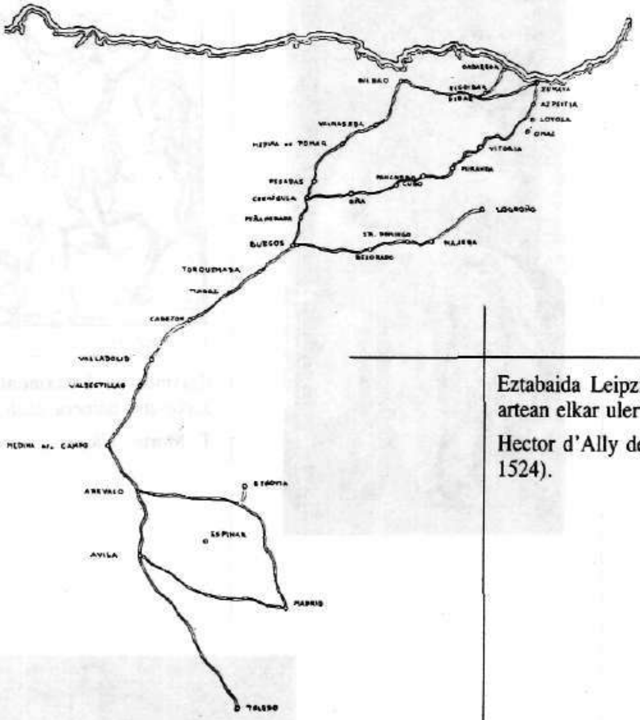

1519

Eztabaida Leipzig-en: Luther eta Joh. Eck-en artean elkar ulertzeko saialdia.

Hector d'Ally de R., Baionako gotzain (1519-1524).

1520 Naxera-ren konkistan parte hartu zuen. Ez zuen gerlako harrapakina ikutu nahi izan.

«Exurge Domine» bulak Luther heresetzat kondenatu.

Alejandro Cesarini, Iruñeko gotzain (1520-1538).

HISTOR-: Gizart-polit.	ARTEA	KULTURA, literat.,...
† Maximiliano I.a, enperadorea. Karlos I.aren enperadore autaketa. Magallanes eta Elkanok Lurraren lehen itsasozko ingurubirari hasiera eman.	† Leonardo da Vinci. 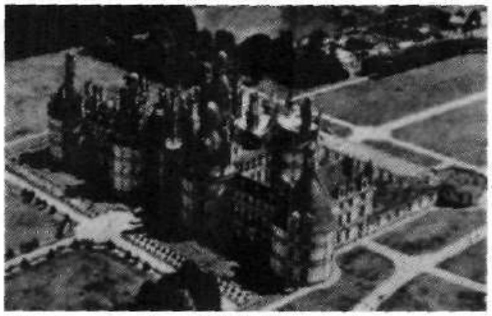 Chambord gaztelua (1519-1540).	Fernández de Enciso: *Suma de geografía.*
Komunarien antolaketa: Juan de Padilla, beraien gerragizon taldearen kapitain jeneral. 1520-21: «komunarien gisako» zentralismoaren aurkako mugimendua Gipuzkoan —Hernani eta Tolosan—: 44ri heriotz zigorra ezarri.	† Raffaelo Sanzio.	Juan Boscan eta Garcilaso de la Vega-ren lana.

	INAZIO	ELIZA
1521	Maiatzak 20: frantsez armadak inguratuta zeukan Iruñeko babestokiaren defentsan eskuineko hankan zauritua. Ekainak 24: Gaisoen Igurtzia hartu Loiolan. Abustu-Iraila: zaldunen liburuak eskatu zituenean liburu elizkoiak eman ziskioten: Konbertsioa. Ama Birjina ikustea. Kristo eta Santuen bizitzak irakurtzen aritu zen.	M. Luther, Carlos V.aren aurrean aurkeztu Worms-eko Dietan.
1522	Otsail-Martxoa: Arantzazu, Navarrete eta Montserrat-era. Bidean kastitate botua egin zuen. Apiril-Uztaila: otoitz eta penitentzia bizimodua Manresa-n. Abuztu-Iraila: «Gogo-ihardunak» idazten hasi.	Zwinglio-k hasiera eman erreformari Zürich-en. Adriano VI.a (1522-1523). Kalagorriko elizbarrutiko sinodoa (gotzain: Villalva-ko Juan Castellanos).
1523	Erromesaldiak: Bartzelonatik Jerusalem-era Erromatik zehar.	

HISTOR-: Gizart-polit.	ARTEA	KULTURA, literat...
Komunarien hondamena Villalaren. Espainia eta Frantziaren arteko gerlak hasi. Turkiarrek Belgrad konkistatu. Hernán Cortés-ek Mexikoko konkistaldia bukatu.	 Der Römischen Kaiserlichen Maiestat Edict wider Martin Luthers Bücher vnd leere seine anhenger Jr Karl der fünfft von gottes gnaden.	L. Ariosto: *Orlando furioso*. Worms-en, Luther eta Luther-en jarraitzaileen aurka emaniko agindua.
Sebastian Elkano munduari lehen bira eman ondoren Iberia Penintsulara heldu.	 Correggio-ren «Gabon gaua» (1522-1530) (Dresden).	M. Luther-ek itzulitako Bibliaren atal bat argitara emana. Joannes de Yciar. Durangon jaioa (1522?). Kaligrafo bikain.
Euskal arrantzaleek lehenengoz artoa ekarri Europara eta Ustaritzeko zelaian erein. Karlos V.ak, Zuberoa eta Lapurdira sartu eta bertako eliza, monastegi eta abar hondatuz, triskantza handia egin.		

	INAZIO	ELIZA
1524	Otsaila: Itzultzean, Venezia-tik Bartzelonara. 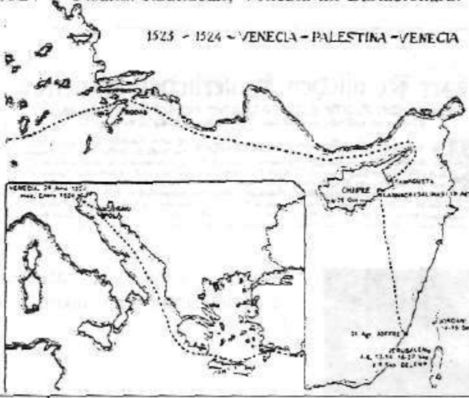	Jean IV du Bellay, Baionako gotzain (1524-1532). 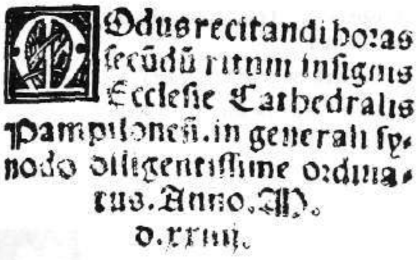 Modus recitandi horas secūdū ritum insignis Ecclesie Cathedralis Pampilonēsi. in generali synodo diligentissime ordinatus. Anno. M. D. xxiiij.
1525	«Gramatika» ikasten Bartzelonan.	Sinodoko liturgi-arauak Iruña-1524
1526	«Arteak» (filosofia) ikastera Alcala-ra.	Espira-ko 1.Dieta. Enperadorepeko estatu bakoitza, nahi zuen erlijioa aukeratzeko aske izango zela zioena. (Carlos V.ak ez zuen onartu).

HISTOR-: Gizart-polit.	ARTEA	KULTURA, literat...
Nekazarien gerla Alemanian.		Jean Lamaire de Belges (1473-1524).
M. *Luther, klaustro bizitza u-tzitako* Catalina de Bora mojarekin ezkondu. Frantzisko I.a Pavia-n menperatua eta Juan de Urbieta gipuzkoarrak preso hartua. Taldekako sorginkeria gertakizun garrantzitsua Nafarroan.		
Pizarro-k Peru konkistatu. Mohacs-eko gerlaren ondoren, Hungariak bere askatasuna galdu. Bizkaiko Foru Berria.		Viena-ko Biblioteka Nazionalaren eraikuntza. Europara patata ekarri zuen C. de Lecluse jaunaren jaiotza (1526-1609).

	INAZIO	ELIZA
1527	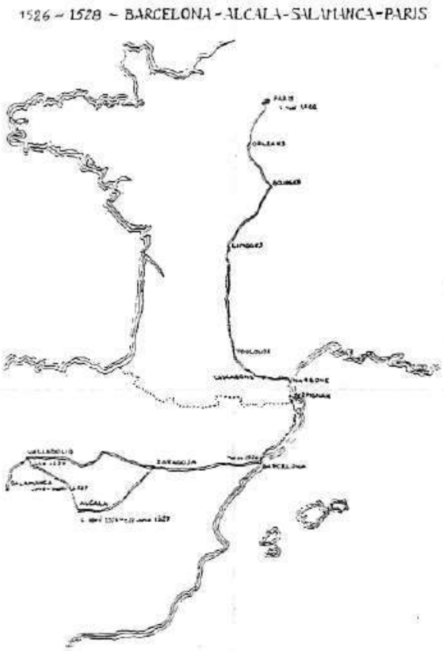	
1528	Parisera joan eta Monteagudo ikastetxean latina ikasten.	
1529	Flandes-era joan eta bere Gogo-ihardunak eman. Parisera itzuli eta «Arteak» ikasten jarraitu. Fabro eta Xabierko Frantziskorekin harremanetan hasi.	Espira-ko 2.Dieta: Berriro Worms-eko agintea indarrean jarri zuena.

HISTOR-: Gizart-polit.	ARTEA	KULTURA, literat...
Karlos V.aren gerlariek Erroman harrapaketan sartu («Saco di Roma»). Karlos V. eta Frantzisko I.aren arteko bigarren gerla: Frantzisko I.ak baliogabekotzat jo Madrideko hitzarmeneko baldintzak.	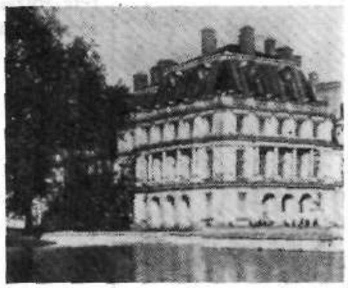 *Fontainebleau-ko gazteluaren erainkuntzaren hasiera.*	† Niccolo Machiavelo.
Zwinglio eta Luther-ren erlijioari buruzko elkarrizketak porrot egin, Luther-ek zeukan Eukaristiaren interpretazioari eutsi ziolako.	*Albert Dürer (1472-1528).* Autoerretratoa.	
Karlos V. eta Frantzisko I.aren arteko Kambrai-ko bakea. Soliman-ek, turkiarrek Viena setiatzean izandako porrota. Gipuzkoako Probintziako Ordenantzak: Batzar Nagusietako ordezkariak gaztelania irakurtzen eta idazten jakitera behartzen zituztena.	 M. Luther-en koadroa Lucas Granach-ek 1529.ean margotua.	Guillaume Budé: *Commentaires sur la langue grecque.* 1529-1600: Fulvio Orsini-ren moneta bilduma.

	INAZIO	ELIZA
1530	Ikasketen jarraipena Parisen. Abuztu-Iraila: bigarren bidaia Flandes-era.	Augsburg-eko Dieta: enperadorea kristauen batasuna gordetzen saiatu zenekoa. Protestanteek bere eritziak Confessio Augustana zeritzanean aurkeztu zituzten.
1531	«Arteak» (filosofia) ikasten jarraitu Parisen. Abuztu-Iraila: hirugarren bidaia Flandes-era eta Londres-era iragan.	
1532	Urrila: «Arteetan» batxiler graduatu.	Iruñeko sinodoetako *Constitutiones sinodales* argitaratu. Etienne Ponchier, Baionako gotzain (1532-1550).

HISTOR-: Gizart-polit.	ARTEA	KULTURA, literat...
Aita Santuak Karlos V.a enperadore koroatu Bolonian.		«Imprimeur du Roi» mota sortu Parisen. Frantzisko I.ak Frantziako ikastetxea sortu.
Enrike VIII.a Erresuma Batuko elizaren buru izaten hasi. † Zwinglio.		Erasmus-ek Aristolelesen lan guztien lehen argitalpena egin. Nafarroako Margarita: *Miroir de l'âme pécheresse*.
Nürnberg-eko erlijio bakea zela eta Karlos V.ak erlijio protestantearen praktika onartu hurrengo urtean egingo zen Kontzilioan erabakitakoa ikusi arte. Errusia eta Herbehereen (Nederlanda) zein Erresuma Batuaren arteko merkataritzaren hasiera.		Fr. Rabelais: *Pantagruel* (eta *Gargantua*). N. Machiavelli: *Il Principe* argitaratu.

	INAZIO	ELIZA
1533	Martxoa: «Arteetako» lizentziatura azterketak.	Kristiano III.ak sarrera eman protestantismoari Dinamarkan. Baionako elizbarrutiko sinodoa (gotzain: E. de Ponchier): *Statatua Synodalia*.
1534	Apirila: «Arteetako» irakasle gradua lortu. Abuztuak 15: Montmatre-en botuak egin. Urte honetan, gogo-ihardunaldiak eman zizkien Fabro doatsu, Lainez, Salmeron, Rodríguez, Bobadilla eta Xabierko Frantzisko doneari.	Paulo III.a (1534-1549). Tizianok 1545.ean margotua.
1535	Apirila: Paristik Azpeitiara. Maiatz-Uztaila: Azpeitian, kristau-ikasbidea azaldu, sermoiak egin, bakeak ezarri, gogo-ihardunaldiak eman eta txiroentzako hornipiloak ezartzen aritu. Ikustaldia egitera Loiolara. Abuztu-Abendua: Madrid, Toledo, Valentzia, Genoa eta Boloniara.	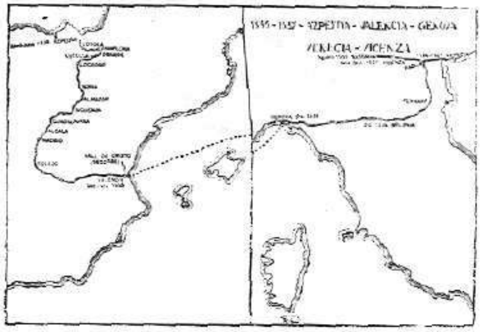

HISTOR-: Gizart-polit.	ARTEA	KULTURA, literat...
Klemente VII.ak Erresuma Batuko Enrike VIII.a eskomikatu. Frai Juan de Zumarraga-k enperadoreari gutuna idatzi, komenigarri zela Mexiko-ko bere elizbarrutian inprimategi bat ezartzea esanez.	Karlos V. (Tiziano.k 1533ean). 	Alonso de Ercilla y Zuñiga (1533-1594). Lodovico Ariosto (1474-1533). Esteban Garibai (1533-1599).
Enrike VIII.ak «Nagusigo Agiriak»deituak argitaratu eta Erresuma Batuko eliza Erromakoarengandik banatu (Zioa: Aita Santuak Enrike VIII.a eta Katarina de Anjou-ren arteko dibortzioa ez onartzea zelarik).		Lehen biblia protestantea frantsezeraz.
«Nagusigo Agiria» arbuiatzen zuten Jon Fisher eta Tomas Morusen martiritza. Pizarro-k Ciudad de los Reyes (Lima) eraiki. Kalbinismoaren hasiera Frantzian.		Juan de Zumarraga-k Amerikako Kontinentean lehena izan zen inprimategia jarri Mexikon.

	INAZIO	ELIZA
1536	Venezian teologia ikasi eta gogo-ihardunak ematen.	Erresuma Batuan komentuak kentzen hasi: istilu sozial eta erlijiozkoak.
1537	Paris-eko lagunekin Erroman. Ekainak 24: apaiz egitea. Iraila: bere laguntaldeko batzuren apaiz egitea. Veneziara joan eta Erromara itzuli.	Sta. Teresak Avila-ko «La Encarnación» komentuan profesioa egin. Indioak arimadunak eta benetako pertsonak eta, beraz, beren buruen eta ondasunen jabe izateko gai zirela aldarrikatzen zuen Paulo III.aren bula.

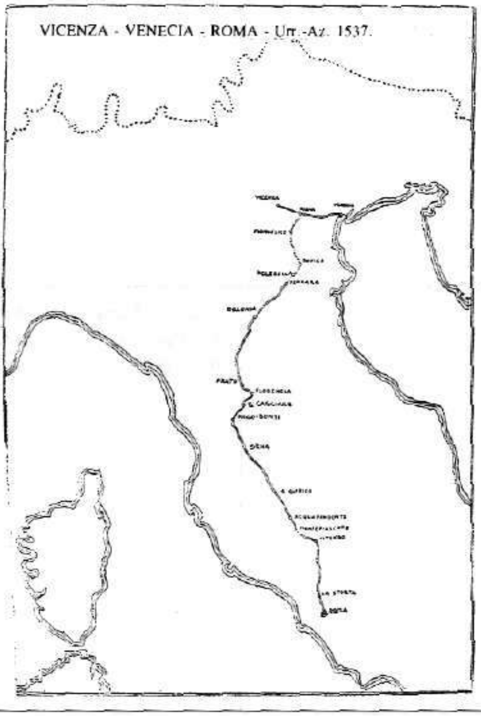

HISTOR-: Gizart-polit.	ARTEA	KULTURA, literat...
Karlos V. eta Frantzisko I.aren arteko hirugarren gerla 1538.ean amaitu zen Aita Santuaren eraginez 10 urtetako menia ezarri zutelarik.		† Garcilaso de la Vega. † Erasmus v. Rotterdam. Kalbinok bere *Instituzio cristiana* latineraz argitaratu. Toribio de Benavente frantziskotarrak *Historia de los indios de Nueva España*; 1558.ean argitaratua.
	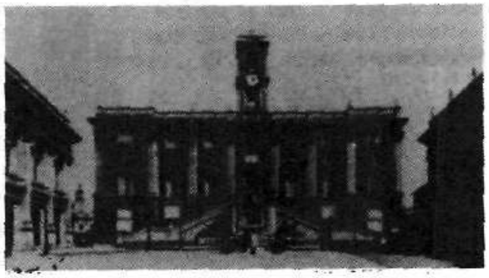 Erromako Kapitolioko plaza Michelangelo-k diseinatua (1537).	1537.urtearen inguruan Diman, Pedro de Madariaga, kaligrafo euskaltzalea jaio.

	INAZIO	ELIZA
1538	Garizumara arte: Erroman gogo ihardunaldiak eman, sermoiak egin eta karitate lanetan. Azaroa: bere lagunekin batera, Montmatre-ko botua zela eta, burua eskaini Aita Santuari.	Enrike VIII.aren eskomikua. Juan Rena, Iruñeko gotzain (1538-1539). 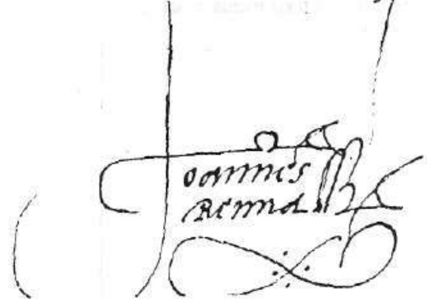
1539	Martxo-Ekaina: erlijioso-ordena berri baten eraketari buruzko eztabaidak. Ekain-abuztua: lagunkideak norabide ezberdinak hartzen hasi ziren. Irailak 3: Paulo III.ak Institutuaren formula onartu.	Pedro Pacheco, Iruñeko gotzain (1539-1545).
1540	Martxoak 4: Simon Rodríguez Indiarantz abiatu. Martxoak 16: Xabierko Frantziskok Indiarako bidea hartu. Irailak 26: «Regimini militantes Ecclesiae» bula bidez Jesusen Lagundia berretsi, 60 botudunen kopuru muga ezarriz.	

HISTOR-: Gizart-polit.	ARTEA	KULTURA, literat...
Kalbino Genova-tik desterratua izan ondoren Strasburg-en ezarri. Sorginkeria batzu Bizkaian. Karlos V.eta Frantzisko I.ak 10 urteko menia ezarri. Juan de Zumarragak bultzatutako Amerikako lehen inprimategia eta lehen unibertsitatea lanean Mexikon.	Domingotarren Unibertsitatea Mexikon. 	Erresuma Batuan bataio, ezkontza eta lur-emateak erregistratzeko Erret Agindua. Juan Luis Vives-ek (1492-1540) *Del alma y de la vida* eta *Ejercicios de lengua latina* argitaratu.
Enrike VIII.ak monastegi guztiak itxi eta beraietako ondasun guztiak koroarentzat izatea agindu. Frantzian bataio, ezkontza eta lur-emateen erregistroak egitea agingu (Villers-Cotterêts-eko ordenantzak).		Frantzisko I.ak auzitegietan frantsesa erabiltzeko agindua eman (Villers Cotterêts-eko ordenantzak).
Erreforma protestantea Saxonia eta Bradenburg-en sartu.		† Francisco de Osuna. J.J. Scaliger (1540-1609): *De re nummaria*. Oñatiko Unibertsitatea eraikitzea onartua.

	INAZIO	JOAN	ELIZA
1541	Martxoa: Inazio eta Coduri 1541-eko Konstituzioak idazten hasi. Ontzat hartuak eta izenpetuak izan ziran. Apirilak 8: Iñazio ahobatez Jeneral hautatua. Iñaziok uko egin baina berriro hautatua. Ikastetxeetarako lehen konstituzioak.		
1542	Martxoak 18: Inazio, Paulo III. eta Portugal-eko errege Juan III.aren arteko adiezina konpontzen saiatu. Martxoak 21: kristau eginiko juduen aldeko Brebea lortu. Abenduak 10: azken egunetan 250 gutun idatzi zituela aitortu.	Joan Gurutzekoa Fontiveros-en (Avila) jaioa; Gonzalo de Yepes eta Catalina Alvarez senar-emazteen semea. Batai-harria.	Xabierko Frantzisko donea Indietara heltzea. Paulo III.ak Ofizio Santua sortu.
1543	Otsailak 19: judaismotik kristau eginikoentzat ikastetxe bat eraikitzea onartzen zuen bula.		Baionako «*Missalae ad usum ecclesie cathedralis*» argitaratu.

HISTOR-: Gizart-polit.	ARTEA	KULTURA, literat...
Fr. Pizarro Perun asesinatuta hil. Kalbino Genève-n bere eliza antolatzen hasi eta John Knox-en Erreforma Eskozian.	1534-1541: Michelangelo-k «Azken auzia» freskoa bukatu Kapera Sixtinan. 	*«Institutio christiana»* frantsesez. Zaragoza-ko unibertsitatearen erainkuntza. Aita Santuaren 1540.eko bulak onartuta Oñatiko Unibertsitatearen erainkuntza.
Frantzisko I.ak Karlos V.aren aurkako laugarren gerla hasi. Enrike VIII.ak, bere bostgarren emazte zen Katalina Howard hiltzeko agindua eman.		Juan Boscan (1493-1542).
		Kopernicus (1473-1543), bere *De revolutionibus orbium caelestium* liburua argitaratzeko zebilela hil.

	INAZIO	JOAN	ELIZA
1544	Lau hilabetetan gaisorik. Urtarrilla: Damuturiko emakumeentzat «Santa Maria etxea» ireki; eta txirotasun kontutik hasita konstituzioak idazteari ekin. Otsail-Martxoak: botudunen etxeeta txirotasunari buruz ziarduen «Egunkari izpirituala» zeritzanaren zatia idatzi zuen. Martxoak 14: Jesusen Lagundia berretsi eta aurreragoko botudunen kopuru muga kentzen zuen *Iniunctum nobis* bula.		Iruñeko elizbarrutiko sinodoa (gotzain: Pedro Pacheco): bertako *«Constitutiones Sinodales»* argitaratu ziren.
1545	Otsaila: Gure eskuetara heldu den «Egunkari izpirituala» idaztea utzi. Jainko ikuste eta argialdi ugari. Iraila: Paulo III.arekin Porgugalen Inkisizioa sartzeari buruz tratatzeko, «Montefiascore-ra». Paduako ikastetxearen eraiketa.	Aita hil ondoren, ama eta anaiakin Torrijos y Galvez-era aldatua, bizitzeko aukera bila. Aurkitu ez eta berriro Fontiveros-era itzuli behar.	Juan Bernal Díaz de Luco, Kalagorriko gotzain (1545-1556). Trento-ko Kontzilioren biltzea (1545-1563): Protestantismoaren aurrean Fede Katolikoa sendotzea. Antonio Fonseca, Iruñeko gotzain (1545-1550).
1546	Abuztuak 1: Fabro dohatsuaren heriotza. Urriak 1: Lagundiko emakumezkoen adarra debekatzeko konstituzio Apostolikoa. Urriak 9: Francisco de Borja donea lagundian onartzea.		Bartolomé Carranza-k *Summa Conciliorum: Quattuor Controversiae*.

SVMMA
CONCILIORVM
ET PONTIFICVM
A PETRO vsq; ad Paulũ tertium
succinctè complectens omnia,
quæ alibi sparsim tra-
dita sunt,

Per. F. Bartholomæum Carranzam Mirandēn. instituti sancti Dominici Theologiæ professorem, & regentem in collegio sancti Grego. in Valle Oletana, nunc denuo per ipsummet recognita, & aucta.

Quæ omnia versa pagella indicabit.

1 5 4 9

SALMANTICÆ
Apud Andream de Portonariis.

HISTOR-: Gizart-polit.	ARTEA	KULTURA, literat...
Crepy-ko bakearen bidez Karlos V. eta Frantzisko I.aren arteko laugarren gerlari bukaera eman.		Frai Luis de Granada: *Guia de los pecadores*. Torquato Tasso (1544-1595).
Bizkaiak, lehen aldiz, elizbarrutiko gotzain baten, Juan Bernal kalagurritarren ikustaldia onartu.		Luther-en latinerazko lanen lehen argitalpen orokorra. B. de Etxeparek ezagutzen den lehen euskal liburua: *Linguae Vasconum Primitiae* argitaratu.
M. Luther-en heriotza Eisleben-en. Karlos V.ak protestanteak indarrez menperatzeko asmoa hartu eta Escamalda-ko gudari hasiera eman.	1546.etik aurrera Michelangelo-k arkitektura lanari ekin zion batez ere.	† Francisco de Vitoria: Zuzenbide internazionalaren sortzailea (bere lan garrantzitsua: *Reelectiones Theologicae*). Nafarroako gorteek, elizaren laguntzarekin unibertsitate bat eraikitzeko eginiko ahaleginak (porrota gertatu zen).

	INAZIO	JOAN	ELIZA
1547	*Irailak 1*: Araoz Espainiako lehen probintzial. Azaroak 4: Gandia-ko unibertsitatea eraikitzeko bula.		B. Carranza: *De necessaria residentia episcoporum.*
1548	Uztaila: Paulo III.an eginiko gogo-ihardunen onespena eta gomendioa.	Familia Osoa Arevalo hirira joan zen eta hiruzpalau urte egin bertan.	Iruñeko elizbarrutiko sinodoa (gotzain: A. Fonseca). Mexico-ko lehen artzapezpiku izan zen Juan de Zumarraga beneragarriaren heriotza (1468-1548).
1549	Urtarrila: Oraindik gaisorik. Otsailak 16: A. Jayo, A. Salmeron eta Pedro Canisio donearen Alemaniako misio handia antolatzen hasi. Urriak 10: Indialdeko Probintzia, Xabierko Frantzisko donea probintzial zela, eraikitzea.		Ana de San Bartolome dohatsua, Sta. Teresaren lagun eta idazkariaren jaiotza (1549-1626). 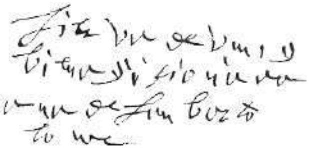

HISTOR-: Gizart-polit.	ARTEA	KULTURA, literat...
† Erresuma Batuko Enrike VIII.a. Erresuma Batuko Eduardo VI.a (1547-1553). Frantziako Enrike II.a (1547-1559). Augsburg-eko interim edo Dieta. Karlos V.ak Mühlberg-en printze protestanteak menperatu.	Michelangelo-k Vatikanoko kupula egiteko agindua hartu. 	Miguel de Cervantes (1547-1616).
Herbehereetan (Nederlan dan) banaketa gerlari hasiera eman. Karlos V.aren eta Aita Santuaren arteko haustura. Pascual de Andagoya (1495-1548), Peru aurkitu zuen geografoa.	 RECOPILA con ſubtiliſſima inti	Pariseko parlamentuak «Nekaldiko Anaideei» misterio sakratuak antzeztea debekatu beretako ageraldi profanoen zioz. Giordano Bruno (1548-1600). Juan de Itziar-ek *Recopilación subtilísima, intitulada Orthographia pratica* argitaratu.
Nafarroako Margarita erreginaren heriotza Odos-en.	Xabierko Frantzisko donea 1549.ean Japoniara heldu (Japoniar bionbo batetan, XVI. mendeko pintura). 	J. du Bellay: *Défense et illustration de la langue française*.

	INAZIO	JOAN	ELIZA
1550	*Urtarrila: egoera ekonomiko latza* zutela eta guztiek eskean ihardun behar izan zuten. Urtearen azkenaldira oso gaisorik jarri zen.		Julio III.a (1550-1555) *«Missale Pampilonense»*. Hego-Ameriketan Jesuiten misioak hasi. Alvaro Moscoso, Iruñeko gotzain (1550-1561).
1551	Aita Nagusien batzarra, artean gertatutako konstituzioak aztertu zituztelarik. Urtarrila: Inazio, gaisorik, jeneralgoari uko egin baina ez zioten onartu. Otsailak 22: Erromako Ikastetxea iraikitzea. Abuztuak 1: Germaniarentzako ikastetxea sortzeko lehen urratsak.	Familia osoarekin Medina del Campo-ra aldatu eta Doktrinakoen ikastetxean bere kultura eta lanbide heziketari: harotz, jostun, píntore lanbideei hasiera eman; Magdalena elizan akolito eta Hospital de las Bubas-en mandatu-egile zereginetan.	Trento-ko Kontzilioaren bigarren jardunaldia (1551-1552). Iruñeko elizbarrutiko sinodoa (gotzain: Alvaro de Moscoso). Jean V. des Monstiers, Baionako gotzain (1551-1566).
1552	Urtarrilak 1: Aragoi probintziaren sorrera. Urtarrilak 31: Germaniarrentzako Ikastetxea ereikitzeko bula. ←		† Xabierko Frantzisko donea (1506-1552).

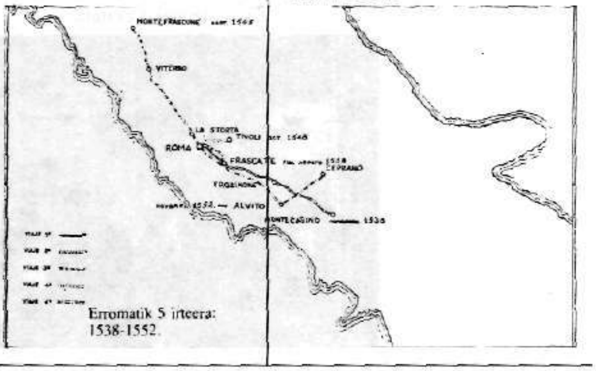

Erromatik 5 irteera: 1538-1552.

HISTOR-: Gizart-polit.	ARTEA	KULTURA, literat...
Espainiak eta Portugalek aurkituriko mundu berria bien artean banatu. Gipuzkoako Batzarretako Diputazioa ezartzea.		Louis Meigret: *Traité de la grammere françoeze*. Rosard: *Odes*.
		«Hugonote» izena agertu.
		Bartolomé de las Casas-ek *Brevísima relación de la destrucción de las Indias* argitaratu.

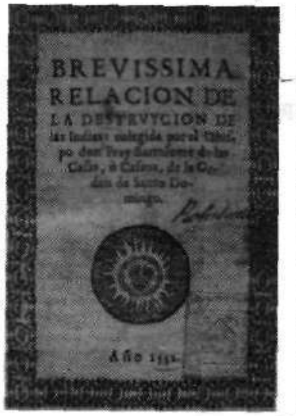

	INAZIO	JOAN	ELIZA
1553	Martxoak 26: Obedientziari buruzko gutun ospetsua. Apiril-Ekaina: Inazio zeharo gaisorik. Ekainak 28: Xabier Portugal-era eta Erromara deitua. Abuztua: P. Gonçalvez da Camara-ri «autobiografia» diktatzen hasi.		
1554	Urtarrilak 7: Espainian hiru probintziren (Gaztela, Aragoi eta Betika) eraiketa. Maiatzak 1: Pedro Canisio-k kristau-ikasbide bat idazteak emaniko pozaldia. Alemania Eliza Katolikora itzuliko zelakoan. Ekaina: berriro larrikiro gaisorik; ezin izan zuen ardurarik eraman 3 hilabetetan zehar.		Peralta-ko kanonista, Remiro de Goñi-ren heriotza (1481-1554).
1555	Abuztua: Frantziako probintziaren eraikitzea.		Marcelo II.a (1555). Paulo IV.a (1555-1559). Iruñeko elizbarrutiko aurreragoko sinodoetako *Constitutiones synodales* deituen, batez ere 1528 eta 1553.urteen artean izandako 13 sinodoen argitalpena.

HISTOR-: Gizart-polit.	ARTEA	KULTURA, literat...
Maria Katolikoa Erresuma Batuko erregin (1553-1558).	Lucas Granach Zaharraren heriotza Weimar-en: 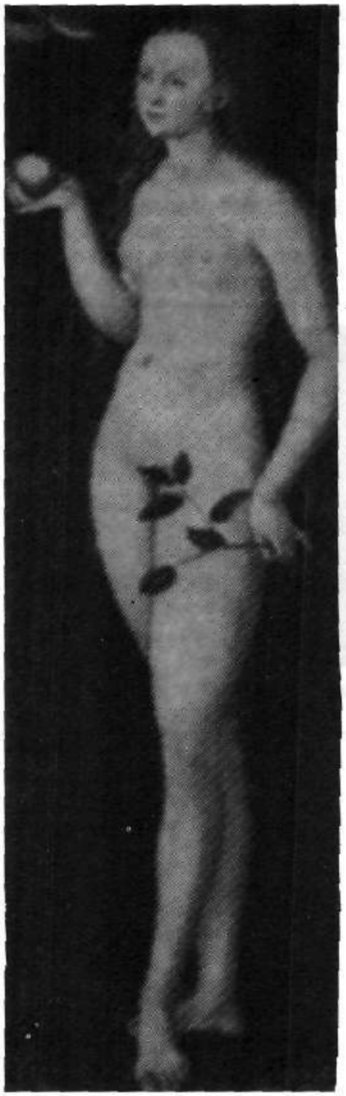	Miguel Servet-en hilketa. † Fr. Rabelais (1494-1553). E. Jodelle: *Cléopatre captive*. C. Estienne-ek *Guide des chemins de France* argitaratu.
		Frai Luis de Granada: *Libro de oración y meditación*. *La vida de Lazarillo de Tormes*.
Augsburg-eko erlijioen arteko bakea: Lutheroren sinismena enperadorego osoan onartua. 1555-1556: Karlos V.ak bere seme Felipe-ri agintea utzi.	Eba (Koadrua Florentzian).	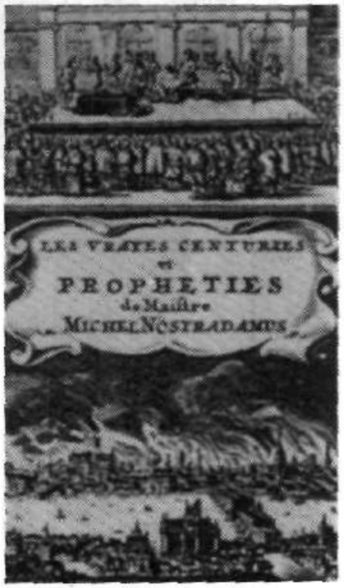 Nostradamus: *Les Vrays Centuries et prophéties*.

	INAZIO	JOAN	ELIZA
1556	*Urtarrila: berriro gaisorik.* Uztailak 30: arratsaldez P. Polanco-ri deitu eta hiltzear zegoela eta, Aita Santuari beretzat bedeinkazioa emateko eskaria egin. Medikuaren ustetan ez zen hain gaizki aurkitzen eta P. Polanco-k hurrengo egunerako utzi. Uztailak 31: egunsentian Inazio hiltzorian zegoela ikusi zuten eta hil egin zen. Arrasaldean, Realdo Colomo ospetsuak autopsia egin zion gorpuari. Aurpegiaren maskaratxoa atera zuten. ←	Abuztuak 1: arratsaldean, Lagundiaren elizako kapera nagusian, Ebanjelio aldean, bere gorpuaren ehorzketa.	† Juan Bernal Díaz de Luco Kalagorriko gotzaina. +Martín Martínez de Olave.
1557	 Inazioren burua maskarilatik aterata.		Confessio Galicana (Galikanismoa). Diego Fernández de Córdoba, kalagorriko gotzain (1557-1558).
1558			Bartolomé Carranza-k «*Comentarios del Cathecismo Christiano*».

HISTOR-: Gizart-polit.	ARTEA	KULTURA, literat...
Karlos V. enperadoreak erretaulki inperiala eta ondasunak bere anaia Fernandori utzi. † Domingo Martínez de Irala, Buenos Aires hiriaren fundatzailekide eta Panama zein Paraguay herrialdeen aurkitzaile.	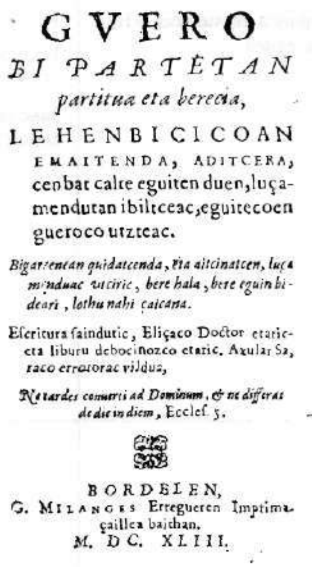 GVERO BI PARTETAN *partitua eta bereçia,* LEHENBICICOAN EMAITENDA, ADITCERA, cenbat calte eguiten duen, luçamendutan ibilteceac, eguitecoen gueroco utzteac. *Bigarrenean quidatcenda, eta aitcinatcen, luçamenduac utciric, bere hala, bere eguin bidean, lothu nahi caicana.* Escritura saindutic, Eliçaco Doctor etaric-eta liburu debocinozco etaric. Axular Saraco erretorac vildua, *Ne tardes conuerti ad Dominum, & ne differas de die in diem,* Eccles. 5.	Frai Luis de Granada: *Guía de pecadores*. Pedro de Axular-en jaiotza (1556-1644). 1643.ean *Guero* euskal idazki klasikoa argitaratu zuen:
S. Kintin-eko burrukaldia. Worms-eko Dieta (erlijioari buruzko eztabaida).	BORDELEN, G. MILANGES Erregueren Imprimaçaillea baithan. M. DC. XLIII.	Paduan «*Zohar*» juduen idazki mistikoa argitaratu.
Erresuma Batuko Isabel (1558-1603). Karlos V.a Yuste-n hil.		

	JOAN	ELIZA
1559	*1559-1563:* *Medina-ko Josulagunen ikastetxean «Humanidades» deituriko ikasketak egiten.*	Pio IV.a (1559-1569). Domingo de Jesús María Ruzola-ren jaiotza (1559-1630). Juan de Quiñones y Guzmán, Kalagorriko gotzain (1559-1576).
1560		

HISTOR-: Gizart-polit.	ARTEA	KULTURA, literat...
Frantziako Enrike II.aren heriotza eta, bere seme Frantzisko II.a oraindik gaztetxoa izatean, emazte zuen Katalina de Medici-k hartu haren erretordetza (1559-1560).		Fernando Valdes-ek *Indice* argitaratu. Nafarroako Margarita: *Heptameron* (hilondoko argitalpena). Felipe II.ak, protestantismoak zekarren arriskua zela eta Espainia kulturalki isolamendurantz eraman.
Frantziako Karlos IX.a (1560-1574), bere ama Katalinaren babespean.	 Mosku-n S. Basilioaren katedrala eraiki.	Melchor Cano: *Lugares teológicos*. J. Knox: *Confessio Scotica*. † Joachim du Bellay (1522-1560).

	JOAN	ELIZA
1561		Diego Ramírez Sedeño de Fuenleal, Iruñeko gotzain (1561-1573).
1562		 Abuztuak 24: Sta. Teresa Karmelo berriak eraikitzen hasi. 1562-1563: Trento-ko Kontzilioaren hirugarren jardunaldia. Iruñeko elizbarrutiko sinodoa (gotzain: D. Ramirez Sedeño de Fuenleal). Diego de Alava y Esquivel kanonista, Astorga, Avila eta Cordobako gotzain.
1563	21 urte zituela Medina-ko karmeldarretan sartu eta Frai Juan de Santo Matia izena hartu zuen.	Trentoko kontzilioaren bukaera. Francisco de Navarra, Valentzia-ko artzapezpikua eta Badajoz nahiz Ciudad Real-eko gotzaina. Joana de Albret-ek Katolikoei elizbira garrantzitsuak egitea, zorrozki, heriotz zigorra ezarriz debekatu.

HISTOR-: Gizart-polit.	ARTEA	KULTURA, literat...
Felipe II.ak gortea Madriden ezarri. Joana de Albret Nafarroako erreginak kalbinismoa ageri-agerian onartu (eta katolikoen aurka).	† Alonso Berruguete (1490-1561).	«Dísziplína líburua» Eskoziako elizaren lehen konstituzioa (kalbinismoaren eragina). Luis de Góngora (1561-1627).
1562-1590: hugonoteen aurkako gerla Frantzian.		Lope de Vega (1562-1635). Diego de Estella: *Libro de vanidad del mundo*. N. Landuchio-k *Dictionarium Linguae Cantabricae* idatzi (1958.ean argitaratua).
Francisco de Guisa asesinatua. «Nagusigo Agiria» Erresuma Batuko eliza nazionala antolatzen zuten 39 artikuluak barru zituela onartua.	«El Escorial» jauretxearen lehen harria jartzea.	Felipe II.ak Espainiako Artxiboak Simancas-eko gazteluan bildu.

	JOAN	ELIZA
1564	Medina-ko komentu berean egin zuen profesa. 1564-1568: Ikasketak egiten Salamanca-ko Unibertsitatean, 1564-1565, 1565-1566 eta 1566-1567.ikasturteetan «artista» gisa (filosofo) matrikulatu zelarik; 1567-1568.ean apaiz eta teologo gisa ageri da.	Felipe Neri doneak Otoiztegia sortu. Felipe II.ak Trento-ko dekretuak bere estatu guztietan gordetzeko agindua eman.

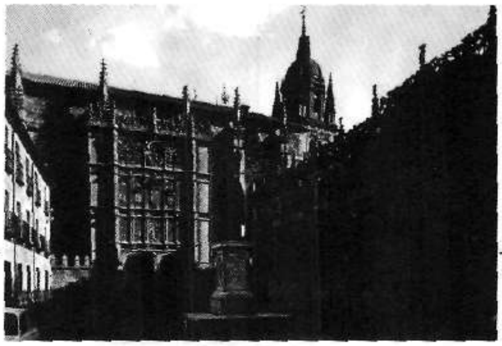

	JOAN	ELIZA
1565		
1566		Pio V.a (1566-1572). Sossionde-ko Jean VI.a, Baionako gotzain (1566-1579). Iruñeko elizbarrutiko sinodoa (gotzain: D. Ramirez Sedeño de Fuenleal). Felipe II.ak Gipuzkoa eta Nafarroa Baionako elizbarrutiaren eskumenetik ateratzea lortu.

Iruñako Elibarrutia XVI-XVII.mendeetan.

HISTOR-: *Gizart-polit.*	ARTEA	KULTURA, literat...
Maximiliano II.a (1564-1576). 1564-1568: Izurriteak Euskal Herrian.	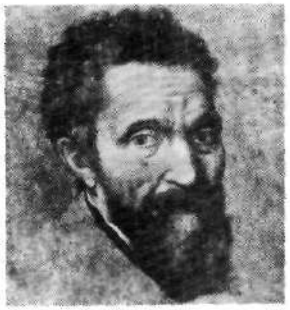 † Michelangelo. Autoerretratoa.	*Index Librorum Prohibitorum.* † Kalbino. W. Shakespeare (1564-1616). Galileo Galilei-ren jaiotza (1564-1642).
Miguel López de Legazpi eta Urdaneta konkistatzaileak Filipinar Irletan. Legazpi.		 Pedro de Madariaga: *Libro subtilisimo intitulado: Honra de escribanos.*
† Bartolome de las Casas. Herbehereetako (Neherlandako) altxamendua. Moriskoen errebelamendua Espainian. Neherlandako kalbinisten ikonoklasia 1566.eko abuztuan: eliza asko deusestatuta.	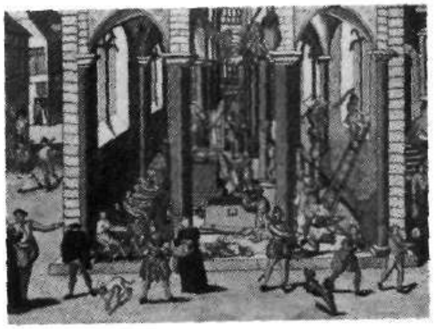	Pio V.aren *Catechismus Romanus.*

	JOAN	ELIZA
1567	Apirila: Avila-n izandako Probintziako kapituluan S. Andres ikastetxeko ikasleen zuzendari izendatua. Uztaila: apaiz egin Salamanca-n. Abuztua: bere lehen meza kantatu Medina-n. Irail-Urria: Lehen aldiz topo egin Sta. Teresarekin Medina-n, «Erreforma» eta etxe berriak egiteko bereganatu zuelarik. Urri-Abendua: Salamanca-ra itzuli zen ikasketak egiten jarraitzeko.	
1568	Abuztua: Salamanca-n teologia ikasturtea amaitu ondoren Medina-ra itzuli eta Sta. Teresarekin etxe berriei buruzko planak egiten hasi. Abuztuak 9: Sta. Teresarekin Valladolid-eko etxe berrira. Urria: Valladolid-etik Duruelo-ra fraide berrien lehen etxea gertatzera. Zeregin horretan aritu zen gogotsu, jo eta ke, Urrian eta Azaroan. Azaroak 28: Duruelon karmeldar berrien lehen etxeari hasiera eman.	
1569	Urtearen hasieran, Joan «Erreforma»ko nobizioen lehen maisu izendatua izan zen; kargu hori Duruelo, Mancera eta Pastrana-n bete zuen.	† Avilako Jon donea.

HISTOR-: *Gizart-polit.*	ARTEA	KULTURA, *literat...*
Duque de Alba Herbehereetako (Neherlandako) gobernatzaile. 1567-1568: Baxe-Nafarroan, Joana de Albret-ek sortutako protestantismoaren zapalketaren aurkako liga katolikoa antolatu. Erreginak, irabazi ondoren, euskaldunak baketzeko erlijio katolikoa errespetatuko zuela agindu zuen.		Philibert d'Olme: *De l'architecture*.
Albako dukeak aitonen seme iraultzaile ziren Egont eta Horneko konteak hiltzeko agindu. † Andrés de Urdaneta (1508-1568).	J. Borozi da Vignola arkitektoa Erromako Gesù eliza eraikitzen hasi. 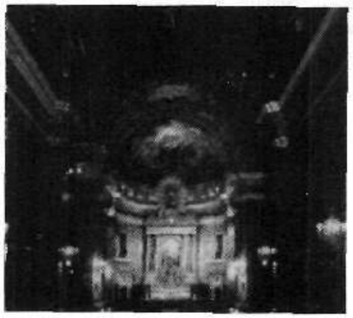	Eliz artxiboei buruzko Pio V.aren bula. Bernal Díaz del Castillo: *Historia verdadera de la conquista de la Nueva España*.
Alpujarras-eko moriskoen errebelamendua. 1569-1570: Joana erreginaren armadak Baxe Nafarroa eta Zuberoa berreskuratzeko erasoaldia hasi, elizak suntsitu eta hondamen handia ekarriz; indarkeriaz protestantismo ezarri.	Pieter Brueghel margolariaren heriotza Brussela-n (1520-1569). 	Gerhard Kremer «Mercator» (1512-1594); ospetsu bilakatu zen bere *mapamundia* argitaratu zuenean.

	JOAN	ELIZA
1570	Ekainak 11: Duruelo-ko fraidetxea Mancera de Abajora (Salamanca) lekuz aldatua izan zen. Urria: Pastrana-ra (Guadalajara) joan zen nobiziatu hartako karmeldar berrien bizimodua antolatzera. Azaroa: berriro Mancera-ra itzuli.	Katolikoen jazarkundea Erresuma Batuan. Juan de Mayorga eta Esteban de Zudaire martiri dohatsuen heriotza.
1571	Urtarrila: 25.ean eraikiko zen Alba de Tormes-eko etxera Sta. Teresari lagun egitera. Apirila: Ereiki berria zen Alcala de Henares-eko ikastetxeko lehen erretore izendatua.	
1572	Maiatza: Avila-ra joan zen Sta. Teresak, komentuburu zeneko «La Encarnación» monastegiko aitortzaile ta bikari izateko deituta. Bertan bizi izan zen 1577.erarte. 	Borja-ko Frantzisko donearen heriotza Erroman. † Diego de Estella. Gregorio XIII.a (1572-1585). Tomás de Zumarraga (1577-1622) misiolari Japonian.

HISTOR-: Gizart-polit.	ARTEA	KULTURA, literat...
Erresuma Batuko Isabelen eskomikua. Saint Germain-eko bakearen bidez hugonoteen gerla bukatu.		
Turkiarren aurkako Lepanto-ko guda eta garaipena. Behin betiko hondatua izan zen turkiarrek itsasoan zuten nagusigoa. 	 	E. Garibai: *Compendio historial...* Kebler-ren jaiotza (1571-1630). I. Leizarraga: *Testamentu Berria* eta «*...Abc edo christinoen instructio*».
† Joana de Albret. Iparraldean berriro katolizismoa ezartzen hasi zen. S. Bartolomé eguneko gaua: abuztuak 23-24: Hugonote asko hilak. 	Oturantza «Veroniarra» zeritzan P. Caliari-ren etxean.	Antwerpen-en (Anberes) Arias Montano-ren Biblia poligota argitaratu. Sta. Teresa «fundaciones» liburua idazten hasi. L. de Camões: *Os Lusiadas*.

	JOAN	ELIZA
1573		Kaputxinoak behin betiko onartuak. † Antonio de Araoz (1515-1573), Loiolako Inazio donearen laguna.
1574	Martxoak 18: Segovia-rantz karmeldar moja berrien etxeari 19an hasiera emateko Sta. Teresari lagun eginez; handik Avila-ra itzuli zen.	
1575		† Miguel Ochoa jesuita. Valentzia-ko Antonio Manrique, Iruñeko gotzain (1575-1577).

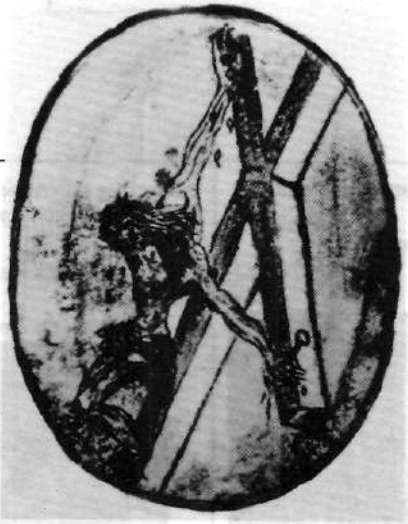

Joanen marraskia

HISTOR-: Gizart-polit.	ARTEA	KULTURA, literat…
		† Juan de Itziar kaligrafoa durangarra.
Frantziako Enrike III.a (1571-1589).		
Felipe II.aren erregetzan Estatuak bigarren porrot egin. Burgos, Santander eta Bilboko merkataritzaren beherakada.	El Greco, Toledon bizitzen hastea. † Sinan, mezkita egilea: 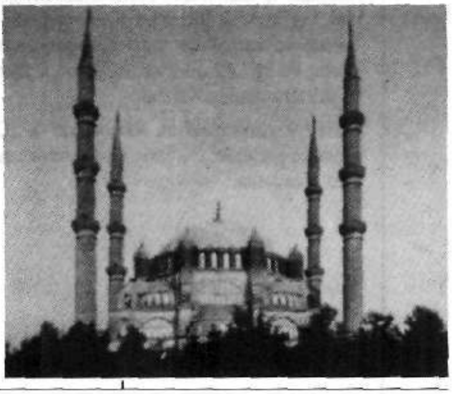	

	JOAN	ELIZA
1576	Urtarrila: Avila-ko karmeldar berriak preso eramana Medina del Campo-ra eta geroxeago nuntzioari eskez aske utzia. Irailak 9: Karmeldar erreformatuak Almodovar del Campo-n egin zuten batzarrean izan zen.	† Bartolomé Carranza, artzapezpiku nafarra.
1577	Abenduak 2: Avila-ko Karmeldar berriak indarkeriaz giltzaperatua. Abenduaren 4-8 bitartean Toledo-ko komentuko presondegira eramana, han 9 hilabete egingo zituela. 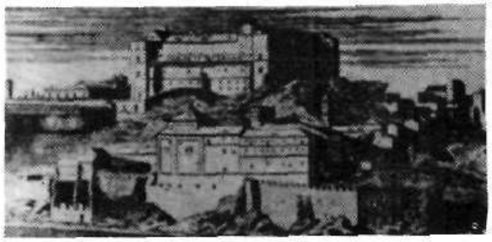 Karmengo Monastegia Toledon.	G.P. Palestrina-k Trentoko Kontzilioko arauen arabera liturgia kantua berriztatzeko agindua hartu. Iruñeko eleizbarrutiko sinodoa (gotzain: A. Manrique de Valencia). Juan Ochoa de Salazar, Kalagorriko gotzain (1557-1587).
1578	Abuztua: Igokundearen zortziurrenean, goizaldiko ordu biak eta hirurak bitartean presondegitik ihes egin eta Toledo-ko karmeldar moja berrien komentuan babesa bilatu; Pedro González de Mendoza jaunaren etxean ezkutatu zen denboraldi batez. Urriak 9: Karmeldarren Almodovar del Campo-ko kapituluko partaide; Calvario (Jaen) komentuko bikari-nagusi izendatua.	Martin de Rada misiolari iruñearraren heriotza. Pedro de la Fuente, Iruñeko gotzain (1578-1587).

HISTOR-: Gizart-polit.	ARTEA	KULTURA, literat...
	Tiziano Vecellio margolariaren heriotza Venezian. Tizianoren koadrua: 	Gregorio XIII.ak Erromako ikastetxea hornitu (Unib. Greg.). † G. Cardano (1501-1576): *Ars magna, sive De regulis algebraicis* (1545). Diego de Estella: *Meditaciones del amor de Dios.* T. Luis de Vitoria-k «mezak, salmoak, magnificat» argitaratu.
Bilboko lehen moldiztegia. 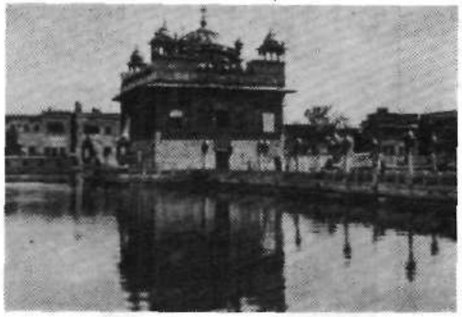	P.P. Rubens margolariaren jaiotza. 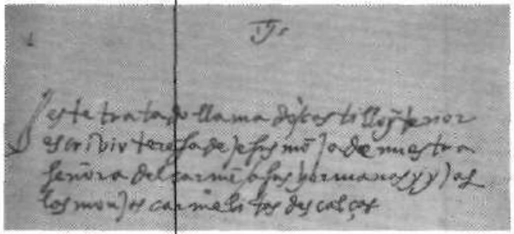 Amritsar-eko urrezko jainkotegia Punjab-en.	† D. Covarrubias. Sta. Teresak «*Moradas*» deritzan liburua idatzi.
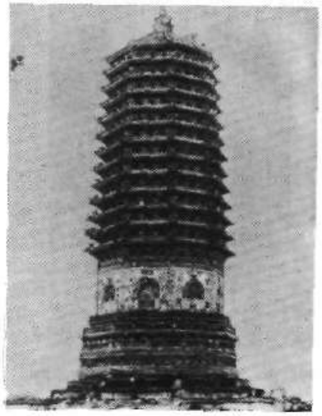	Palichuan-eko Pagoda, Txinan.	† Diego de Estella (1524-1578). *Los viajes aventureros del capitán Martín de Hogersabal de Cibour.* 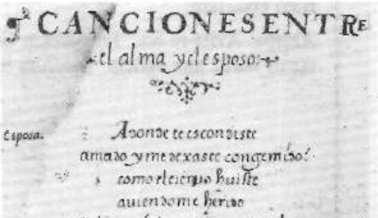 CANCIONES ENTRE el alma y el esposo. Esposa. Adonde te escondiste amado y me dexaste con gemido? como el ciervo huiste aviendome herido sali tras ti clamando, y eras ydo. Joan Gurutzekoak «Cántico Espiritual» olerkia idatzi.

	JOAN	ELIZA
1579	Apiril-maiatza: Baeza-ko ikastetxea eraikitzeko zereginen arduraduna; horretara hainbat joan-etorri egin zituen El Calvario-tik bertara. Ekainak 13: 14.an hasiera eman zitzaion Baeza-ko etxerantz etera zen, bertan erretore geratu zelarik.	Jacques I de Maury, Baionako gotzain (1579-1593).
1580	Katarro-urte handi honetan hil zen beraren ama Catalina Alvarez.	Ekainak 22an Gregorio XIII.enak karmeldar berrien probintzia askea sortzea baimendu zuen.
1581	Martxoa: Alcala-ko kapitulura joan eta hirugarren definidore hautatua; Baeza-ra itzuli zen. Ekaina: Zenbait bidaia Andalusiako karmeldar moja berrien etxeetara. Azaroa: Avila-ra Sta. Teresarekin Granadako mojen etxeari buruz hitz egitera. Baeza-ra itzuli zen.	 Jean Duvergier de Hauranne d'Echeverry, «Saint Cyran» jaio.

HISTOR-: Gizart-polit.	ARTEA	KULTURA, literat...
Espainiaren aurkako Utrecht-eko batasuna. Akbar-ek Indiako enperadore mongoliarrak Goa-ko jesuitak bere gortera gonbidatu.	† Juan Fernández de Navarrete (1526-1579): 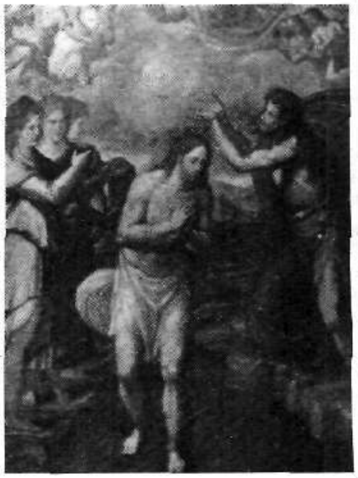	
Felipe II.ak Portugaleko erretaulirako eskubidea zuela pentsatuz Herrialde hori erasotzeko agindua eman. Guillermo de Orange-ren katolikoen aurkako garaipena.	Kristoren bateoa, c.1574.an.	Montaigne: «*Les Essais*», I, II.a. Torquato Tasso-k, 1581.ean argitaratuko zen *Jerusalem askatua* idazlana bukatu.
Legazpi eta Urdaneta-k Manila hiria eraiki.		Madriden, Juan Fragoso-ren *Chirurgia universal* liburukia argitaratu.

	JOAN	ELIZA
1582	Urtarrila: Beas-etik 19.ean egingo zuen Granada-ko etxera. Urtarrila: 25-30 artean, komunitateak hautatua zela, Los Mártires (Granada) etxeko prioretza hartu.	Urriaren 4-15.eko ([14]-15) gauean Sta. Teresa hil Alba de Tormes-en. *Corpus iuris canonici*, argitalpen ofiziala.

Joanek egindako ur-zubia

	JOAN	ELIZA
1583	Maiatza: Almodovar-eko probintziako kapitulura joan. Azaroa: Granadako karmeldar moja berrien etxealdaketa egin behin betiko egoitzara.	

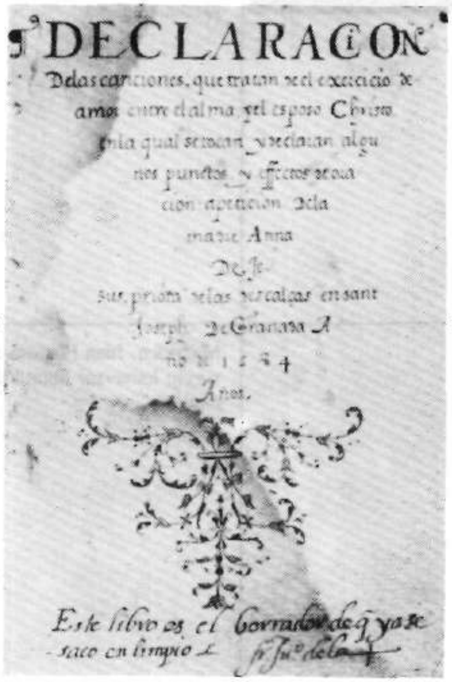

DECLARACION
Delas canciones, que tratan del exercicio de
amor entre el alma y el esposo Christo
en la qual se tocan y declaran algu
nos puntos y effectos de ora
cion
Anna
De J
en sant
Joseph de Granada A
no 1584
Anos.
Este libro es el borrador de q ya se
saco en limpio

1584

Granadan «Cántico Espiritual» deritzanaren lehen idazketa amaitu eta bere lanan zatirik handiena burutu.

S. Carlos Borromeo (1538-1584) Trento-ko Kontzilioko protagonistarik handienetarikoa Milano-n hil.

Jesuiten etxe berria Iruñean.

HISTOR-: Gizart-polit.	ARTEA	KULTURA, literat...
Martin Ignacio Loyola, eibartarra, Inazio donearen loba, misiolari Filipinas-era (1581), eta 1582an Txinan atxilotua. Munduari inguru bi aldiz egina.		Egutegiaren erreforma (Gregorioren egutegia): Urriaren 5.a, 15a bilakatu zelarik. Pedro de Madariaga: *Modi loquendi Latino et Hispano Sermone*.
† Juan de Garay, Buenos Aires hiriaren fundatzaile.		R. Garnier: *Les juives* (tragedia). J.J. Scaliger: *De emendatione temporum*.
Guillermo I de Nassau jaunaren heriotza.	 1563.ean hasitako «El Escorial» monastegi-jauretxea amaitzea.	«El Escorial» monastegiko biblioteka eraikitzen hasi.

	JOAN	ELIZA
1585	Otsaila: Malaga-ra 17.ean egin zen karmeldar moja berrien etxe berria ezartzera. Maiatza: Lisboa-raino karmeldar berrien probintziako kapitulua. Probintziako bigarren definidore hautatua. Ekain-Uztaila: Gaztela-ra aurreko kapituluko bukaerara. Bidaian hainbat moja komunitateri eskaini zien laguntza. Urria: Pastrana-ra. Andalusiako Probintziako bikari izendatua, egoitza Granadan izan zuela.	Sixto V (1585-1590). Sixto V.ak Nafarroako Enrique III.ari Frantziako errege-aulkirako eskubideak kentzea.
1586	Urtarrila: hainbat bidaia egin zituen Andalusiako komunitateetara. Maiatza: Kordoba-ra, 18.ean egin zen karmeldar berrien etxeari hasiera ematera. *Ekaina: Sevillan aurkitzen zen karmeldar berriak* etxe berrira aldatu zirenean. Ecija, Guadalcazar eta Kordobara (bertan gaisotu zelarik). Uztaila: Berriro Malaga-ra, bertan komunitate haren eraiketa agiria sinatu zuelarik. Abuztu-iraila: Madrid-en egindako Definidoreen bileran izan zen. Urria: Mancuela edo Mancha Real (Jaen) eraiki eta agiria 15.ean sinatu. Azaroa: Malaga-ra bidaia berri bat egin ondoren, Granada-ra itzuli. Abendua: Bidaia Caravaca-ra 18.ean karmeldar berrien etxea irekitzera.	Iruñeko eleizbarrutiko sinodoa (gotzain: Pedro de la Fuente). † Martin de Azpilkueta (1492-1586).
1587	Urtarrilla: Bujalance-ko etxea-n bideratzeko egintzak egiten. Otsaila: Probintzialak deitu eta berehala Madridera. Martxoa: Bidaia Caravaca-ra karmeldar moja berrien eta jesuiten arteko auzi batetan parte hartzeko. Apirila: Valladolid-era probintziako kapituluan parte hartzera. Granada-ko komentuako priore izendatua.	

HISTOR-: Gizart-polit.	ARTEA	KULTURA, literat…
John Davis ingelesak nabigazio tresna garrantzitsua, kuadrantea asmatu.	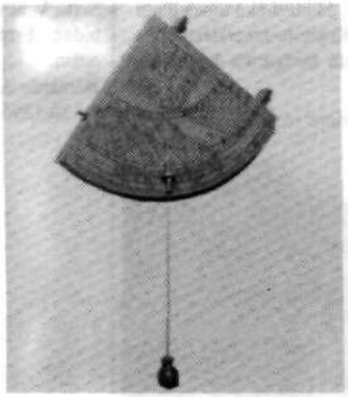	† Ronsard. M. Mercati-k Europako lehen minerologia erakustaretoa antolatu Vatikanon.
	Sixto V.ak Greziako Heliopolisko obeliskoa S. Pedro enparantzan jartzea agindu. «Orgaz-eko kontearen ehorzketa» Greko-ren lanik onenetarikoa. 	
Maria Estuardo-ri lepoa moztea.		Andrés de Poza: *De la antigua lengua…*

	JOAN	ELIZA
1588	Ekaina: Granada-tik Malaga-ra. Madrid-eko bidea hartu zuen Karmeldar Berrien lehen Kapitulu Jeneralean parte hartzeko. Priore, definidore eta hirugarren kontsiliari hautatua izan zen. Abuztua: Segovia-ko nagusi-priore izendatua. 	Sixto V.ak *Inmensa* Konstituzio apostolikoaren bidez, Erromako Kuria berriztatzeari hasiera eman. Bernardo de Rojas y Sandoval, Iruñeko gotzain (1588-1596).
1589	Martxoaren 4eko dataz Granadako nagusi-kargua utzi eta Segoviako nagusi izendatzen dute, bertan, arima-zuzendari gisa, lan handia eginez.	Mosku-ko metropolia patriarka bilakatua. Geroago santu martiri izango zirenok: Domingo Ibañez de Erkizia († 1633) eta Miguel de Aozaraza († 1637) jaio. Pedro Portecarrero, Kalagorriko gotzain (1589-1594).
1590	Ekaina: Madrid-en egin zen Kapitulu Jeneral berezian parte hartu, Nikolas Doria Jeneralak proposatutako berrikuntzen aurka agertuz.	Urbano VIII.a (1590). Gregorio XIV.a (1590-1591). Iruñeko eleizbarrutiko sinodoa (gotzain: B. de Rojas y Sandoval); bertako Konstituzioak 1591.ean argitaratu ziren.

HISTOR-: Gizart-polit.	ARTEA	KULTURA, literat...
«Armada Invencible» zeritzanaren hondamendia; bertan 725 euskaldun baino gehiago hil ziren. Guisa-ko dukea eta Lorraine-ko kardinalea asasinatuak.	Juan Antxeta zizelkariaren heriotza. Antonio da Ponte-ren Veneziako Rialto zubia (1588-1592).	Felipe II.aren Simancas-eko artxiboetako araudia: artxibistika modernoaren lehen araudia. † Frai Luis de Granada, Lisboan (1504-1588). P. Malon de Chaide: *Magdalenaren konbertsioa*. Baronius: *Annales ecclesiastici* (1588-1607). † Pablo Caliari (Veroniakoa) (1528-1588). Frai Luis de León-ek Sta. Teresaren lanak argitaratu.
Frantziako Enrike III.a asasinatzea. Nafarroako Enrike II.a, Enrike IV.a izena zuela «Nafarroa eta Frantzia» Herrialdeetako errege bihurtu (1589-1610). Katalina de Medici, Frantziako ama erreginaren heriotza. † Miguel de Oquendo, Gipuzkoako armadako kapitain jeneral.	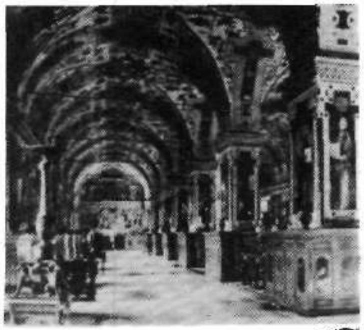 Sixto V.ak Vatikanoko biblioteka eraikierazi (1588).	† Pedro Malón de Chaide (1530-1589). Azpilikueta-ren lana, *Commentaria sive Tractatus*, 3 liburukitan argitaratua. Alonso de Ercilla-k *La araucana* idazlanaren hirugarren et azken atala argitaratu.
	 Michelangelo-ren planoei esker eginiko S. Pedro elizako kupula bukatutzat ematea.	Sixto. V.ak Biblia katolikoaren textu ofiziala ezarri (IV. mendean S. Jeronimok eginiko itzulpena). Ambroise Paré medikuaren heriotza, Parisen.

	JOAN	ELIZA
1591	Ekaina: Madrideko Kapitulu arruntera joan eta beran kargu guztietatik baztertua. Uztaila: N. Doria-k lehenengo Espainia Berrira (Mexiko) eta gero Andalusia aldera destinatu. Abuztua: bidaia Andalusiara eta 10.ean La Peñuela-n aurkitzen zen. Iraila: Gaisorik. 28.ean Ubeda-rantz irten zen. Abendua: 13-14 bitarteko gaueko 12etan hil zen Ubeda-n, 49 urte zituela.	† Alonso de Orozko dohatsua.

HISTOR-: Gizart-polit.	ARTEA	KULTURA, literat...
Aragoi-ko gorteak Felipe II.aren menpe jarri.	Errenaisantzako garrantzitsua Braumschwig-en: 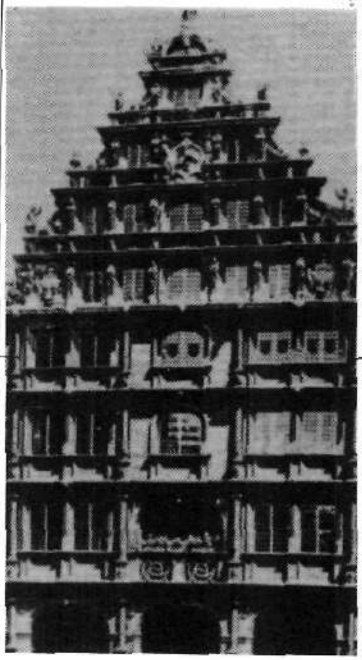	† Frai Luis de León (1527-1591).